

NASTAJANJE EVROPSKE MANJŠINSKE ZAŠČITE

THE SHAPING OF EUROPEAN MINORITY PROTECTION

The paper »Minority protection in the light of European documents« from the international conference »Europe and national minorities on the threshold of the third millennium« (Gorica/Gorizia, Italy, November 26-27, 1993) has for years been ready to be published in the conference collection of papers, which, however, was never published. Although codification of national minority protection in Europe has since then made considerable progress, a number of questions remains unanswered, especially as regards the promotion of international norms of protection. The author's survey is also a testimony on Slovene views and endeavours in the dealt-with expert and political field in the years 1992 and 1993. Considering the conference programme, the article does not deal with the activities of the Conference (Organization) for Security and Cooperation in Europe in the field of minorities. Apart from some subsequent notes, the text has later not been updated and complemented, as a number of more recent surveys is available.

Keywords: minority protection, conferences, Gorizia/Gorica, 1993

Referat "Zaščita manjšin v luči evropskih dokumentov" z mednarodnega simpozija "Evropa in narodne manjšine na pragu tretjega tisočletja" (Gorica/Gorizia, Italija, 26.-27. nov. 1993) je bil že več let pripravljen za natis v zborniku s simpozija; zbornik pa ni izšel. Čeprav je do danes kodificiranje zaščite narodnih manjšin v Evropi precej napredovalo, ostaja odprtih vrsta vprašanj, posebej glede uveljavljanja mednarodnih zaščitnih norm. Avtorjev pregled je hkrati tudi pričevanje o slovenskih pogledih in prizadevanjih na obravnavanem strokovno-političnem področju v letih 1992 in 1993. Glede na program simpozija referat ne obravnava dejavnosti Konference (Organizacije) za evropsko varnost in sodelovanje na manjšinskem področju. Razen nekaterih naknadnih opomb besedilo tudi pozneje ni bilo ažurirano in dopolnjevano, saj je na voljo več novejših pregledov drugih avtorjev.

Ključne besede: manjšinska zaščita, konference, Gorica, 1993

Najprej naj si dovolim kratek zgodovinski ekskurz ali memento: naš primorski rojak dr. Josip Wilfan je pred dobrimi šestimi desetletji od 29. junija do 1. julija 1932 na Dunaju predsedoval že osmemu *Kongresu evropskih manjšin*. Kongres je postavil "zahtevo po generalizaciji manjšinskega prava" in v resoluciji sprejel "celoten kodeks manjšinskega prava." V kodeksu se je zavzel za kolektivno zaščito manjšin in za načelo kulturne avtonomije. Sam Wilfan je o tem predaval med drugim tudi v Ljubljani in zamisli Kongresa objavil v reviji "Sodobnost".¹ Wilfanov sin Joža Vilfan pa je v zagrebškem emigrantskem tedniku "Istra" tedaj avtonomijo kritiziral kot nezadostno in zahteval (revolucionarno) pravico do samoodločbe (narodov oz. manjšin).

Navedeni ekskurz v zgodovino seveda priča o tem, kakšna stalnica so neka-tera vprašanja manjšinske zaščite in kako počasi države sprejemajo nove mednarodnopravne obveze. Moj namen pa ni, da bi potrjeval znane zgodovinske izkušnje ali sejal skepto do dokumentov in pozitivnih procesov njihovega sedanjega pripravljavanja. Ker je nanese, da sem v letu 1993 (kot zgodovinar in ne kot pravnik, diplomat ali politik) sodeloval v komisiji manjšinskih strokovnjakov Sveta Evrope (SE), naj povzamem nekaj opažanj predvsem v zvezi s tem poglavjem nastajanja manjšinskega prava v Evropi.

Evropska listina za regionalne ali manjšinske jezike ima 35 let dolgo predzgodovino.² Prelomno je bilo leto 1981, ko sta tako Posvetovalna skupščina Sveta Evrope kot Evropski parlament (Evropske skupnosti) sprejela priporočila glede manjšinskih jezikov in narečij. Po javnem "hearingu" manjšinskih predstavnikov leta 1984 in dodatnih priporočilih Posvetovalne skupščine SE leta 1988 je ad hoc komite vladnih strokovnjakov pripravil predlog listine, ki je bila 1992 končno sprejeta. Dodati velja opozorilo, da Listina ne uvaja nobenih novih pravic manjšin ali posameznih pripadnikov manjšin, ampak zahteva od vlad, da izberejo "menu" ukrepov za izboljšanje položaja manjšinskih jezikov na najrazličnejših področjih javnega življenja. Med prvimi enajstimi državami-podpisnicami sta bili 5.11.1992 tudi naši sosedi Avstrija in Madžarska; ne pa tudi Italija. Pristop k Listini je omogočen tudi nečlanicam Sveta Evrope, a Slovenija - tedaj v statusu gosta SE - te možnosti ni izrabila.

Listina predvideva poseben mehanizem kontrole, kamor sodi tudi periodično poročanje držav o uresničevanju jezikovnih pravic. Svoje poročilo so Svetu Evrope mdr. posredovale tako podpisnici Avstrija in Madžarska, kot tudi ne-podpisnica Italija. O tem in še čem ste se Primorski Slovenci - italijanski zamejci lahko sami prepričali ob svojem ne tako davnem obisku v Strasbourgu (15.-16.9.1993). Italijansko poročilo seveda še ne more upoštevati dveh začetih postopkov prof.

¹ Josip Wilfan, *Manjšinski kongresi*. - *Sodobnost*, Ljubljana, 2/1934. str. 145-151, 200-205.

² O tem podrobneje npr. Jan-Egbert Kuipers, *The European Charter for Regional or Minority Languages* (besedilo predavanja 14.5.1993 v Leeuwardnu).

Sama Pahorja pred Evropskim sodiščem za človekove pravice (kar bo posebna zgodba, ki pa opozarja na dejstvo, da je to sodišče nekajkrat že na podlagi same *Evropske konvencije človekovih pravic* razsojalo tudi o manjšinskih pritožbah).

Omenjena poročila treh Sloveniji sosednjih držav so javna. Povzamemo lahko, da kratko avstrijsko poročilo zamlčuje slovensko manjšino na Štajerskem; ta je resda maloštevilčna, a izrecno zaščiteni tudi s 7. členom *Avstrijske državne pogodbe* (iz 1955). En stavek opozarja tudi na avstrijsko prakso popisovanja "vindišarskega" jezika na Koroškem. Madžarsko poročilo je izčrpno in relativno samokritično ter navaja komparativne podatke in ocene glede številčne moči posameznih manjšin (za Slovence od 1731 pa do 5000). Razmeroma gostobesedno italijansko poročilo se opira predvsem na vrsto sprejetih in vrsto predloženih zakonov, veliko manj pa pove o praksi in nič o pomanjkljivostih manjšinske zaščite. Nemogoč je zadnji stavek o izvoru Slovencev v Deželi Furlaniji-Juljski krajini, saj izgleda, kot da bi bili neki sodobni migranti. Pač pa je relativno ugodna ocena o 100.000 pripadnikih "slovenske skupnosti".

Evropska listina za regionalne ali manjšinske jezike dokončno stopi v veljavo po ratifikaciji s strani najmanj petih držav-podpisnic. Šele ob ratifikaciji države predložijo svoj izbor ukrepov v prid jezikovnim pravicam. Avstrija je ratifikacijo najavljala za letošnji november, a iz nepojasnjenih razlogov do nje ni prišlo in tako tudi ne poznamo izbranega avstrijskega "menuja". Prav tako doslej še ni prišlo do ratifikacije Listine s strani drugih potrebnih najmanj petih držav.³

Slovenija je svoj pristop k Evropski listini najavljala ob sprejemu v polno članstvo SE 14. maja 1993, ko je podpisala tudi *Evropsko konvencijo človekovih pravic* (dalje: EKČP) z dodatnimi protokoli. Spomnili se boste, da je ob sprejemanju Slovenije v SE Italija izrazila nekaj zadržkov prav v zvezi z manjšinskimi vprašanji. Manj pa je bilo popularizirano poročilo Komiteja za pravna vprašanja in človekove pravice Parlamentarne skupščine SE, kjer med drugim jasno piše, da sta obe manjšinski skupnosti v Sloveniji (torej madžarska in italijanska) "precej privilegirani" ter "grosso modo zadovoljni s svojim položajem." Poročevalčev zaključek po obisku Slovenije je bil jasen: "Način, kako ščiti manjšinske pravice, je vzorec in vzgled za mnoge druge evropske države, tako vzhodne kot zahodne."⁴

Ratifikacije podpisa Evropske konvencije človekovih pravic v "Uradnem listu Republike Slovenije" doslej še nisem opazil.⁵ Pač pa je tudi Slovenija 22. septembra 1993 predložila svoje poročilo o manjšinah in uporabi njihovih jezikov,⁶ v

* * *

³ Predpisani pogoj za uveljavitev listine je bil izpolnjen šele 1.3.1998.

⁴ Höresikovo poročilo je v gradivih Sveta Evrope označeno z AS/Jur (44) 55, 22 March 1993.

⁵ Državni zbor RS je konvencijo nato ratificiral 31.5.1994. V Uradnem listu RS štev. 33 (priloga "Mednarodne pogodbe" štev. 7) je bila objavljena 13.6.1994.

⁶ Slovensko poročilo Svetu Evrope se ne razlikuje veliko od tiskanega poročila, ki ga je RS predložila Svetovni konferenci o človekovih pravicah na Dunaju junija 1993: *Ethnic Minorities in Slovenia*, ured. Vera Klopčič in Janez Stergar, Ljubljana 1993. Oktobra 1994 je ob 6. Evropski konferenci obmejnih regij v Ljubljani izšla še druga razširjena izdaja omenjene publikacije.

katerem je zagotovila, da je pristop k Evropski listini za regionalne ali manjšinske jezike "v postopku sprejemanja." Torej smemo pričakovati, da RS v tem pogledu ne bo preveč zaostajala za svojima dvema sosedama.⁷

Tudi sprejemanje dodatnega protokola o manjšinskih pravicah k Evropski konvenciji človekovih pravic in/ali posebne oz. okvirne konvencije o manjšinskih pravicah ima že kar nekaj predzgodovine. Po zavezujočih sklepih Parlamentarne skupščine SE je bil tudi za pripravo teh dokumentov ustanovljen komite strokovnjakov za varstvo narodnih manjšin (DH-MIN), ki je začel delati 23.11.1992 in predložil svoje poročilo julija 1993. Slovenija je bila v komiteju zastopana že od začetka, sprva še kot gostja. Trpko lahko pripomnim že tu, da sem se sam lahko prepričal, da v komiteju strokovnjakov žal niso prevladovalе strokovne presoje, ampak real-politična računica ali - blažje rečeno - poudarjeno upoštevanje domačih družbenih danosti, posebej seveda na manjšinskem področju.

Dobil sem vtis, da so člani te strokovne komisije nastopali predvsem kot predstavniki svojih vlad, torej bolj kot politiki. Italijanski predstavnik v komisiji je bil profesor ustavnega prava Sergio Bartole s tržaške univerze. Prof. Bartole vodi tudi italijanski del komisije za proučevanje novejše zgodovine slovensko-italijanskih odnosov ter je nedvomno ekspert za to problematiko. Aktivno ni sodeloval le v strokovni komisiji SE, ampak tudi v ad hoc delovni skupini, v kateri pa Slovenija ni bila zastopana. Pred sprejemom RS v polnopravno članstvo SE smo v strokovni komisiji Slovenci kot posebni gostje namreč sedeli v ozadju sejne dvorane, med Slovaki in Ukrajinci ter v družbi opazovalcev iz različnih mednarodnih organizacij.

Prof. Bartole je bil med najbolj dejavnimi člani komisije. Njegova oz. italijanska stališča so poudarjala individualne pravice in načelo nediskriminiranja, zapostavljala pa pozitivno manjšinsko zaščito in kolektivne pravice. Država naj bi torej npr. dopuščala pouk v manjšinskem jeziku, ne bi pa se obvezala za vzdrževanje javnega manjšinskega šolstva. Vsekakor sem se čudil takemu restriktivnemu odnosu. Italijanske prisotnosti in dejavnega sodelovanja pa nikakor ne bi mogli označevati za obstrukcijo. Restriktivno stališče bi lahko razlagali tudi kot krčenje predvidenih manjšinskih pravic na najmanjši skupni imenovalec, še sprejemljiv za vse. Tako italijansko stališče na ravni mednarodnega pogovora seveda lahko razumem, lahko bi ga tudi sprejel in definiral kot realistično politiko, saj tudi izražena stališča predstavnikov drugih držav niso predstavljala kakega velikega koraka naprej. Če pa bi Italija morala sprejeti splošno formulacijo o vzpostavitvi javnega manjšinskega šolstva, bi s tem lahko razrešili npr. vprašanje obstoja dvojezičnih šol v Videmski pokrajini.

Z izjemo prve seje delu komiteja strokovnjakov niso prisostvovali predstavniki zainteresiranih narodnih manjšin; ob danem razmerju moči niti ne trdim, da bi njihovo nadaljnje sodelovanje lahko izboljšalo končni rezultat. Ta pa je 45 strani

* * *

⁷ "Postopek sprejemanja" omenjene Evropske listine v vladi in v Državnem zboru RS se je končno vleklo do 4. okt. 2000.

dolgo poročilo, ki ga sam označujem le za "kratki kurz" odprtih vprašanj manjšinskega varstva, saj konsenz ni bil dosežen praktično glede nobene zaščitne norme. Strokovnjaki so/smo tudi definicijo narodnih manjšin, ki bi seveda določala obseg zaščite, prepustili ministrom.

Poskusna glasovanja o različnih predloženih variantah so izvedli šele konec poletja 1993 na sestanku "visokih vladnih uradnikov". Namestnike zunanjih ministrov je tik pred oktobrskim dunajskim vrhom šefov držav in vlad članic SE nato presenetila še generalna sekretarka SE Cathérine Lalumière, ki je v poluradnem dokumentu podvomila v združljivost posebnih pravic narodnih manjšin z načelom splošnosti človekovih pravic in s "filozofijo EKČP" (uvajanje posebnih pravic za del državljanov naj bi bilo npr. v Franciji takorekoč "neustavno"; podobno "po francosko" je Lalumièreova razmišljala že na neformalnem srečanju evropskih pravosodnih ministrov 21.-22.6.1993 v Luganu). Po načelnih odločitvah oktobrskega dunajskega vrha so zunanji ministri SE 4. novembra 1993 postavili nove časovne roke strokovnjakom, ki naj v letu 1994 pripravijo besedilo *Okvirne konvencije o pravicah narodnih manjšin*⁸ in paralelno tudi dodatni protokol k EKČP o kulturnih pravicah posameznikov - pripadnikov manjšin.

Počasnost sprejemanja dodatnih manjšinsko-varstvenih pravnih instrumentov v Evropi je - tudi glede na uvodni zgodovinski ekskurz - zelo relativna, saj je tudi evidentiranje različnih variant in razhajanj korak k cilju. Kot rezultat dela strokovnega komiteja in drugih letošnjih sestankov v okviru SE lahko omenim npr. katalog obravnavanih manjšinskih pravic in formulacije za ta ali oni možni dokument. Osnovne manjšinske pravice po tem katalogu so: pravica do obstoja in do priznanja, načelo nediskriminacije in enakosti pred zakonom, zaščita manjšinske identitete, pravica do svobodnega priznavanja k manjšini, sklop jezikovnih svoboščin (priznanje manjšinskega jezika, pravica do uporabe manjšinskega jezika v zasebnem življenju, v javnih institucijah in v sodnih postopkih, pravica do rabe lastnega osebnega imena, pravica do krajevnih napisov v manjšinskem jeziku), pravice v izobraževanju (učenje manjšinskega jezika v šoli, pouk v manjšinskem jeziku, ustanavljanje manjšinskih izobraževalnih zavodov), kulturne svoboščine (razvijanje in izražanje manjšinske kulture, jezika in običajev ter prejemanje finančne podpore iz javnih in zasebnih fondov), pravica do ustanavljanja in vzdrževanja lastnih organizacij, informacijske svoboščine (svoboda izražanja, obveščanje v manjšinskem jeziku, dostop do javnih medijev, pravica do lastnih sredstev obveščanja), verska svoboda (svoboda vesti, pravica ustanavljanja lastnih verskih zavodov), pravica do prekomejnega sodelovanja, sodelovanje s pripadniki drugih skupin, svoboda gibanja (ki je manjšinam v nekaterih vzhodnoevropskih državah še zelo omejena), sodelovanje v javnih zadevah, pravica do političnega zastopstva v krajevnih in/ali državnih organih, pravica do učinkovite pravne pomoči. Katalog obsega tudi načelo manjšinske lojalnosti, obveznosti držav

* * *

⁸ Ministrski odbor SE je Okvirno konvencijo nato sprejel 10.11.1994. Za podpis je bila odprta 1.2.1995, ko je k njej pristopilo prvih 21 držav, med njimi tudi Slovenija, Italija, Avstrija in Madžarska.

(predvsem glede odpovedi vsaki asimilacijski politiki in glede sodelovanja z drugimi državami) ter približevanje pravici do lokalne samouprave. Poročilo obravnava tudi možnosti za kolektivne pravice manjšin ter možne nadzorne mehanizme.

Jasne so tudi prednosti in slabosti vsakega od treh možnih dokumentov o manjšinskih pravicah: dodatnega protokola k EKČP (možnost individualnih pritožb po utečenem postopku pred Evropskim sodiščem za človekove pravice), posebne konvencije (večja pravna obveza in možnost nadzora, vključenost kolektivnih pravic) ali okvirne konvencije (večja verjetnost konsenzualnega sprejema v SE, odprtost za sedanje nečlanice SE). Slovenski predstavniki smo se zavzemali za optimalno kombinacijo podpisa dodatnega protokola in posebne konvencije.

Ob nedogovorjeni definiciji narodnih manjšin je treba omeniti klasična razhajanja o avtohtonosti in znanem teritoriju kot konstitutivnem predpogoju narodnih manjšin (ali se avtohtonost pridobi v 30 letih, v treh generacijah ali v 100 letih stalne naseljenosti; novi madžarski zakon predvideva slednji kriterij, za Slovence in njihove sosedje pa bi lahko veljalo tudi tisoč let in še kaj povrh), vprašanje državljanstva pripadnikov manjšin itd.

Ob pobudah za manjšinsko zaščito zunaj okvira SE, ki jih je na simpoziju že naštel kolegica mag. Vera Klopčič, naj opozorim še na nekatere. Stališča Evropskega parlamenta je v *predlog konvencije* leta 1988 strnil poslanec *von Stauffenberg*, od maja 1993 pa je v obravnavi dopolnjen *Alberjev predlog*. Slovenija še nekaj časa ne bo zastopana v Evro-parlamentu, zato je razumljivo, da tamkajšnje pobude spremljamo manj intenzivno.

V svojem nedavnem referatu v Droboljah/Drobollach (5.11.1993) je prof. Christoph Pan opozoril tudi na mednarodnopravno veljavnost nekaterih *sklepov, ki sta jih sprejeli OZN in Evropska skupnost* v zvezi s sedanjo vojno na Balkanu in ki zadevajo tudi položaj (evropskih) manjšin (npr. v *Carringtonovem* in *Vance-Ownovem načrtu*). Zaradi politične brizantnosti manjšinskih vprašanj se je oglašil tudi NATO (ki ne glede na formalne odnose posameznih držav z njim močno vpliva na naš skupni srednjeevropski prostor) in *novembra 1992 ocenil*, da zahteve narodnih manjšin po neodvisnosti pogosto izvirajo iz nesposobnosti osrednjih oblasti, da bi ob pravem času obravnavale željo po avtonomiji.⁹

Spomniti velja tudi na regionalno omejeno akcijo za povečanje *standarda manjšinskih pravic v državah Srednjeevropske Iniciative*. Dokument o *preprečevanju sovraštva do drugorodcev v deželah delovne skupnosti Alpe-Jadran* je bil podpisan dobesedno pred nekaj urami.¹⁰

* * *

⁹ Christoph Pan, Grundrechte der Europäischen Volksgruppen. Der FUEV-Konventionsentwurf.

¹⁰ Mesec dni pred sprejetom omenjenega dokumenta je Delovna skupnost za manjšine Alpe-Jadran na Bledu 21.-22.10.1993 pripravila posvet. Zbornik referatov je naslednje leto izšel v Ljubljani: Manjšine v prostoru Alpe-Jadran : Minderheiten im Alpen Adria-raum : Manjine na području Alpe-Jadrana : Le minoranze nell' area di Alpe-Adria : Kisebbség az Alpok-Adria térségben.

Iz istega geografskega prostora izhaja *Listina minimalnega standarda pravic narodnih manjšin*, sprejeta na 15. Srečanju narodnih manjšin sosednjih dežel 19.-21.10.1990 v Osijeku.¹¹ Svoje zamisli glede manjšinske zaščite je na svojem 18. kongresu julija 1993 v Poljčah predstavil tudi AIDLCM (Mednarodna zveza za obrambo ogroženih jezikov in kultur). Med dokumenti manjšinskih združenj pa gre gotovo prav posebno mestu predlogu *Konvencije o manjšinskih pravicah FUENS-a* (Federalistične unije evropskih narodnostnih skupnosti). Predlog te najpomembnejše evropske manjšinske organizacije (v končni verziji sprejet na njenem 38. kongresu 28.5.1992 v Cottbusu) glede na pravice iz predlogov dokumentov SE dodatno zahteva zlasti več kolektivnih in političnih pravic (med drugim pravico do zaposlitve v javnih službah, pravico do političnega zastopstva, pravico do avtonomije in pravico do sodelovanja).

V novi sistem evropske zaščite narodnih in jezikovnih manjšin lahko prištevamo tudi *bilateralne meddržavne pogodbe*. Leto dni po sklenitvi (6.11.1992 v Ljubljani) in še pred ratifikacijo v Evropi že predstavljajo kot vzorčno Pogodbo o zagotavljanju posebnih pravic slovenski manjšini v Republiki Madžarski in madžarski manjšini v Republiki Sloveniji.¹²

Prava "inflacija" predlogov kaže na vedno širši krog prepričanih v to, da je po desetletjih oklevanja treba normirati zaščito avtohtonih, tradicionalno naseljenih narodnih manjšin, ki se niso selile, ampak jih je zgodovina z državno mejo ("nenaravno") ločila od matičnega naroda. Že v svojem mandatu ministrom in strokovnjakom je parlamentarna skupščina SE jasno razmejila klasične narodne manjšine od migrantov, azilantov, beguncev in drugih "novih manjšin". Na silo vzpostavljati navidezni antagonizem med posebnimi pravicami vsake od teh občutljivih in deprivilegiranih skupin ter med temeljnimi človekovimi pravicami vsakega posameznika, je neproduktivno dejanje. Tudi mednarodno zagotovljene posebne pravice otrok, žensk ali invalidov (da zaščitene redkih živalskih vrst ne omenjamo) niso v opreki z univerzalnimi človekovimi pravicami.

Verjetno nisem najbolj kvalificiran za presojo, ali bodo Evropa, torej evroparlamentarci, Svet Evrope, KVSE in druga v referatu omenjena združenja resno vztrajali pri afirmaciji manjšinskih pravic. Tenu v prid govori zelo konkreten strah, da bi nerešena manjšinska vprašanja in zaostreni etnični odnosi med različnimi skupinami privedli do resnične katastrofe. Od tod tudi omenjena ocena NATO, ki seveda ni kaka humanitarna organizacija. Pragmatični motivi vodijo tudi k soglasnim sklepom Parlamentarne skupščine SE za preprečevanje etničnih konfliktov tudi s pomočjo sprejema pravnih instrumentov o manjšinski

* * *

¹¹ Listina je objavljena npr. v Slovenskem vestniku, Celovec, 6.2.1991, str. 5-6.

¹² Tako npr. István Ijgyártó v referatu "Codification of Minority Rights" na 12. letni konferenci Inštituta za vzhodno-zahodne študije na Bledu 21.-23.5.1993; tema konference je bila: "Minority Rights and Responsibilities: Challenges in a New Europe". Listini o ratifikaciji slovensko-madžarske pogodbe v parlamentih obeh držav sta bili nato izmenjavani 29.4.1994 v Budimpešti. Pogodba pa je bila v celoti objavljena tudi v knjigi: *Ethnic Minorities in Slovenia*, Ljubljana 1994, str. 65-69.

zaščiti. Na moj optimizem glede prihodnosti manjšinske zaščite vplivajo tudi povečan pomen regionalizma, iskanje lastnih korenin in večje upoštevanje lokalne kulture. Vse to v realnih zgodovinskih okvirih govori v prid manjšinam v svetu in jim povečuje specifično težo. Seveda ob vseh težavah, pomanjkljivostih in tudi možnostih uresničitve katastrofičnih scenarijev, ki smo jih danes že omenili.

Na 2. svetovni konferenci o človekovih pravicah na Dunaju 14.-25.6.1993 je prodrlo tudi načelo, da mednarodni kontrolni mehanizmi za zaščito človekovih (torej tudi manjšinskih) pravic ne pomenijo nedovoljenega vmešavanja v notranje zadeve posameznih držav.¹³ Imel sem priložnost in čast, da sem kot strokovnjak sodeloval v slovenski delegaciji na tej konferenci OZN, ko so bili med drugim sprejeti tudi sklepi o povečanju sredstev za varovanje človekovih (tudi posebnih manjšinskih) pravic. Dogovorjen je bil premik od načelnih deklaracij k bolj konkretnim in obvezujočim pravnim normam in vzpostavitvi mednarodnih nadzornih mehanizmov.

Danes obravnavani evropski zaščitni in kontrolni instrumenti gredo v to smer. Človekove pravice so univerzalne in zato imajo evropske in svetovne organizacije pravico razvijati večji nadzor nad njihovim upoštevanjem ter kaznovati morebitne kršitve. Po sklepu oktobrskega dunajskega srečanja šefov držav in vlad članic SE je potrebno povečati učinkovitost mednarodnega pravnega varstva in reformirati delovanje Evropskega sodišča za človekove pravice tako, da bo razsojalo v več senatih in da bodo predložene zadeve rešene hitreje kot sedaj - včasih šele po sedmih letih.

Za zaključek naj le opozorim, da v celoti veljavne evropske manjšinske zakonodaje res še ni in da je zato neprevidno občasno sklicevanje na "evropske standarde", vključno z neobstoječim načelom recipročnosti. Že iz slovenskega primera lahko vidimo, da Zahodna Evropa ni vedno uporaben praktičen vzor; pri manjšinah že ne kar vse povprek. Seveda pa obstaja upanje in volja za to, da ne bi v manjšinskih rečeh odločala izvršena politika "etničnega čiščenja" à la Milošević et consortes, ampak toleranca, širokogrudnost, upoštevanje dobrega zgleda, načelo spoštovanja pogodb in zakonov (kjer obstoje), dobro sosedsvo, bonton ali lepe manire in vse, kar nas dela državljane nove Evrope in še bolj ljudi v polnem pomenu te besede.

* * *

¹³ Prim. brošuro: svetovna konferenca o človekovih pravicah. Dunajska deklaracija. Ljubljana 1993.